

et quum hoc faciens se periculo infamiae exponit et aliis praebet occasionem manifeste illicita committendi, talis contractus quasi illicitus habendus est, et absque dubio illicite in dicto casu exercetur. Sed cambium Besansonis saltem dubium habetur ab omnibus doctoribus, qui hujusmodi res tractant; quia licet hujus in specie non meminerint, meminerunt tamen cambii Lugdunensis, minus, ut vidimus,¹ suspecti, et illud tamquam cambium siccum et dubium ponunt. Quibus consentiunt meliores aliqui mercatores, qui hujusmodi cambiis vacare nolunt; qui nunc pauci sunt, ante 70 tamen annos erant quamplurimi; imo tam rari erant tunc mercatores cambia haec exercentes, sicut nunc sunt rari qui ab eis abstineant.

Quae omnia ostendunt, cambium Besansonis, si non certe illicitum, saltem dubium esse.

63. Ex quo illud sequitur eum, qui id exercet, aliis praesertim negotiis relictis, periculo infamiae se ipsum exponere. Ut enim merito dubitatur, an cambium illud sit usurarium, ita etiam illud exerens suspectus de usura haberi potest; quod non fit sine infamiae nota. Quam non solum inurit hoc cambium, sed etiam aliis praebet occasionem manifeste illicita faciendi. Nam, quia homines neque vident eos, qui boni censentur, cambium Besansonis exercere, illi retento nomine mille modis rem adulerant, vel mutuando cum spe lucri, quod eveniat ex eo cambio, vel factis et non missis litteris, vel missis et non acceptatis, vel fictis litteris et nominibus locorum, vel anticipato tempore pecunias dandi ante nundinas, vel prorogato termino solutione dilata usque ad alias nundinas, vel simul pro pluribus nundinis pecuniam ad cambium dando, vel simul sumendo totam pecuniam nundinarum, ut longe carius eam tradat, quam acceperit,² vel ut depositionem lucretur, quam cum alio prius fecit de futuro cambii cursu (solent enim mercatores deponere, quod in proximis nundinis curret tale pretium cambiorum; quod ut evenire faciant, ut praedixerunt, et inde lucrentur, assumunt ad cam-

¹ Ms. II. *videbimus*.

² Ms. II. *accipiet*.

bium totam pecuniam nundinarum), quae omnia et plures alii abusus ex cambiis, quae exercentur de nundinis ad nundinas, oriuntur. Ideo illicita sunt.

Caput XX. Diluuntur argumenta in favorem cambii Besansonis prolata.

64. Nec excusantur cambium Besansonis et alia ei similia per argumenta, quae in ejus favorem mercatores vel alii colligunt, quae jam proponenda et resolvenda sunt.

Primo ergo adducunt, cambium Besansonis esse licitum, quia in eo servantur tres quaedam conditiones, quas ajunt necessarias et sufficientes esse, ut cambium sit licitum. Harum autem 1^a est, quod fiat pro proximis nundinis, prioribus jam finitis; 2^a quod expediantur et mittantur et acceptentur litterae Besansonis; 3^a quod detur pretium cambii currens in foro tempore contractus. Quum igitur has conditiones servent boni nominis mercatores, fit, ut cambium videatur licitum.

Respondeo praedictas conditiones non annotari ab aliquo doctorum, quem legerim; neque niti etiam ratione, nisi forte trahantur ad conditiones a nobis positas, ita ut expeditio litterarum eo pertineat, ut intentione et re fiat pecuniarum commutatio: cambium pro proxima feria eo, ut non habeatur respectus ad tempus vel expectationem; pretium vero currens eo, ut pretium sit justum, quantum scilicet exigit obsequium cambii vendibile vel interesse. Si ergo in hunc sensum ponantur dictae conditiones, respondemus, illas non servari in cambio Besansonis, ut probavimus. Si vero ad nudum sensum, quem verba porrigunt, accipiantur, respondemus conditiones praedictas nec sufficientes esse ad justitiam cambii nec necessarias. Nam quod non sufficiunt, ex eo patet, quia adhuc, eis servatis, potest cambium remanere illicitum. Nam esto, quod quis cambiat pro proxima feria, et pretio currenti et litteris expeditis cambii, si tamen intentio ejus esset aliquid lucri accipere pro mora solutionis, vel si pretium currens esset iniquum ex causis dictis, cambium esset illicitum, licet pro forma esset vallatum dictis conditionibus. Quae

etiam non sunt necessariae. Nam si quis non expediret litteras, sed ipsemet iret, ut accidit, Besansonem et ibi faceret solutionem, cambium posset esse licitum etiam sine expeditis litteris. Si dans etiam pecunias tantum interesse inde acciperet, quantum valet lucrum cambiorum ex duabus nundinis, posset pro duabus nundinis simul cambire, et non tantum pro proximis; sicut etiam ratione interesse posset quis excedere pretium currens. Ideo dictae conditiones non sunt necessariae.

65. Adducunt secundo, lucrum in hoc cambio esse incertum, quia quandoque nihil lucratur, qui dat pecunias, quandoque etiam perdit. Ex qua re aequalitas videtur induci, quando utraque pars potest et lucrari et perdere. Sed resolvitur haec obiectio, quia loquendo de certitudine morali, quae hic tantum locum habet, certum est lucrum pecunias dantis, quia communiter semper lucratur, et rarissime oppositum evenit. Ut autem servaretur aequalitas, oporteret rem ancipitem esse, et utramque partem aequaliter posse lucrari et perdere.

Probant tertio licitum esse hoc cambium, quod ibi interveniat venditio sectorum marchae pro numerata pecunia; et ideo ibi non esse mutuum; et consequenter non posse esse usuram, cujus sedes est mutuum. Sed et hoc facile solvitur; quia quamvis proprie cambium non sit venditio, sed pecuniarum permutatio, ut supra visum est, tamen sive admittatur esse venditio, sive permutatio (quia seuta marchae non statim redduntur, sed post certum tempus), est ibi semper tacitum mutuum, et ideo potest esse usura.

Probant quarto licere hoc cambium, quia non est ibi mutuum, quum soleat alicui dari pecunia et ab alio diversa moneta recipi; in mutuo autem idem qui recipit solvit, et saepe in eadem moneta. Haec vero ratio solvitur, quia saepe ab eadem persona, quae pecunias accipit, fit solutio, et in eadem specie pecuniae. Quod accidit, quando qui accipit Januae, solvit etiam Januae in moneta Januensi, et nullam pecuniam habet Besansone; sed ibi tantum mendicat aliquem, qui acceptat litteras suas. Con-

tingit etiam in mutuo, quod a diversa persona fiat solutio et in diversa moneta; quod evenit, quando alius et in alia moneta pro eo, qui mutuo accepit, solvit. Demum quod ad rem magis attinet, licet variae sint personae et monetae, quia cum hac varietate potest haberi oculus ad tempus et expectationem, et injustum pretium esse, et ideo cambium illicitum.

66. Argumentantur quinto ex eo, quia campsor adhibet industriam suam et negotiatur circa pecunias, sicut mercator circa merces. Igitur, sicut huic licet lucrari, ita et illi. Respondemus, quod, sicut mercatori licet lucrari ex negotiis dumtaxat justis, ita etiam campiori tantum ex cambiis justis; qualia non sunt, quae de nundinis ad nundinas fiunt. Ideo non faciunt justum lucrum, industria circa ea adhibita; quia etiam fur et usurarius adhibent industriam, ut furetur, vel ut usuram faciat.

Argumentantur sexto licere hoc cambium, quamvis interveniat lucrum, quia etiam licet monetam ex loco, ubi minus valet, deferre ad alium, ubi plus valet, et illic plus lucrari. Respondemus, dissimilem esse casum, quia hic datur lucrum, ut merces laboris portandi pecuniam, in cambiis autem datur ob expectationem.

Argumentantur septimo ex hoc, quod ipsimet mercatores accipiunt pecunias a campore, sicut etiam aliis dant; ideo, quum utrumque a mercatoribus fiat, qui callent artem suam, non videtur esse deceptio. Respondemus, quod quamvis mercator a campore accipiat, hoc facit, vel quia necessitate ad id compellitur, vel ex cupiditate plus lucrandi in aliis mercibus vel mutuis, quae praestant principibus; ideo parvam jacturam voluit facere solvendo usuram cambii, quia sperant, illam se posse resarcire et in super lucrari.

Argumentantur octavo, quia omnes fere mercatores hujusmodi cambiis utantur, et inter eos etiam illi, qui religiosi et probi videntur; absoum autem est, tam multos et tales viros decipi in re praesertim tam seria. Respondet, cupiditatem, adjutam consuetudine et aliorum exemplo, posse facile esse in causa, ut non existimetur peccatum,

quod revera peccatum est. Et ita initio haec cambia respuebantur ut illicita; sed per subtilitatem et cavillationem mercatorum ea colorationem reddita sunt aliquibus dubia, aliquibus etiam certo bona, quum olim certo mala haberentur. Nec mirum, si tantum potest consuetudo in his, quae non tam manifeste apparent peccata, quando etiam manifesta peccata obscurare, ne agnoscantur, solet, dicente magno Basilio: „Jamvero etiam legitima gentium facta, multam inter se diversitatem habentia, confusionem inducunt animis eorum, qui non exactam justitiae rationem apprehenderunt. Etenim aliquae gentes parricidium justum ducunt, aliae omnem caedem ut scelestam adversantur, aliae temperantiam colunt, aliae matribus et filiis ac sororibus miscentur. Et in summa multi, veteri consuetudine detenti, scelus factorum suorum non agnoscunt.“¹

Caput XXI. Quam nocivum sit idem cambium.

67. Est igitur illicitum, ut mihi quidem videtur, cambium Besansonis. Quod quamvis licitum esse fingeremus, adhuc tamen minime expediret; multa siquidem licent, quae non expediunt.

Quod vero cambium Besansonis non expediat, patet imprimis, quia omnia mala, quae ex usura dicta sunt oriri, ex hoc etiam oriuntur. Nam eos, qui id exercent, infames reddit et merito de usura suspectos. Reddit etiam eos otiosos; nam mercator occupatur in itineribus faciendis, in mercibus emendis et conservandis et perficiendis et vendendis, et earum solutione recuperanda; campsor autem sedens lucratur, solum brevissimis litteris, eisque raris, confectis. Otium autem sequitur luxuria et gula et avaritia (quia dulcius sapit pecunia sine labore parata), superbia et omnia mala. Non expedit etiam eis, qui pecunias accipiunt, quia eis praebetur occasio vel otii, vel inertiae et lusus, vel usuras exercendi, et carius vendendi, quae pecunia sumpta ad usuram emunt. Non expedit etiam principibus, quia quum mercatores eis prosint solvendis vectigalia et merces aliunde vehendo, campsores in

¹ Hom. 12. in principium Proverb. c. 8; Migne P. G. 31. 401.

nullo eis prosunt, et in multis obsunt, dum eorum patrimonium usuris exhauriunt, et ad usuras eis mutuantes materiam bellorum et superfluarum expensarum eis praebent. Nocent etiam aliis nobilibus, quia, quum hi cito in immensum lucrentur, immensas dotes praebent filiabus, qua consuetudine introducta non possunt alij nobiles locare suas filias matrimonio nobilium, sed vel in monasteria saepe invitae detrudunt vel ignobilibus maritis tradunt. Unde nobilitas paulatim extinguitur.

68. Nocent quoque cambia negotiis et legitimae mercaturae; tum quia per illa abolita sunt cambia realia, quae de loco ad locum fiebant, tum quia mercatores, invento hoc securo lucrandi modo per otium, et ex alia parte visis laboribus et expensis et periculis mercaturae, illam relinquunt et cambiis se tradunt, quibus etiam miscetur abusus superius recitati; quorum occasionem praebent, qui boni videntur et haec cambia exercent. Illi etiam, qui circa merces negotiantur, quia saepe pecunias a campsores accipiunt, quibus merces emant, necessario carius illas vendunt. Pauperibus etiam valde nocent haec cambia, quia mercator valde multos occupat in lana et serico et lino et pellibus et aliis mercibus tractandis, campsor autem vix uni aut alteri ministro prodest. Non vult etiam mutuare pecunias pauperibus; ex quo fit, ut nec agriculturam nec alias artes mechanicas exercere possint; unde fames et penuria in republica nascitur. Minus etiam divites mercatores, qui solum pecuniis a campsores sumptis negotiantur, intra paucum tempus jacturam fidei et bonorum faciunt. Ex quo rursus nascuntur dissensiones et odia inter divites et pauperes, ab eis praesertim gravatos; ex odiis autem proditioes et bella ac ruina civitatum prodeunt. In quibus etiam, qui nimis divites sunt, non curant publicum bonum, privato vacantes. Militibus etiam excitant invidiam et desiderium tales urbes depraedandi. Ideo Aristoteles censebat, civitatem non debere esse nimis pauperem, quod talis se tueri non possit, nec nimis divitem, quod vicinos hostes ad sui praedam alliciat. Ubi enim aliqui sunt nimis divites et reliqui nimis pauperes,

solet esse utrumque malum; quia privati divites movent alios ad praedam, et publicum aerarium inops cum reliqua paupere plebe non potest civitatem tueri.

Quamvis igitur talia cambia licita essent, quia sunt tam nociva, ut dictum est, possent et deberent juste prohiberi. Ut enim arma ferre ex se non est peccatum, et tamen juste prohibetur ob mala, quae inde oriuntur, ita de cambiis esset faciendum. Nec esset periculum impediendi ex hoc negotiationem; tum quia haec cambia, ut dictum est, potius illam impediunt; tum etiam quia ante illa non minus vigeat, ut hodie viget apud Turcas et alias gentes, quae his cambiis non utuntur.

Caput XXII. Quomodo cambium Besansonis possit corrigi.

69. Postquam vidimus, cambium Besansonis neque licere neque expedire, ut modo communiter fit, superest considerare, an possit ita corrigi, ut liceat et expediat. Cui quaestioni, salvo meliori iudicio, respondetur, posse quidem fieri. Nam quia hoc cambium in tribus saepe dictis conditionibus deficit a vero et reali et justo cambio, si reduceretur ad talem formam, ut conditiones illi¹ convenirent, remaneret etiam hoc justum et reale. Quod fieret quoad primam conditionem, si ille tantum acciperet pecunias a campore, qui revera haberet pecuniam Besansone, vel in numerato, vel saltem in credito vero, et non fucato, emendicato ad horam ad solam apparentem acceptationem litterarum; qui enim ita pecuniam haberet et intentione et re vellet eam commutare cum pecunia Jannensi, servaret procul dubio primam conditionem. Secunda autem servaretur, si tempus hodie praefixum a data pecunia ad accipiendam ita breviaretur, ut tantum solum superesset ante nundinas ut² commode possent fieri et praesentari litterae; sic enim non haberetur ratio temporis, nec ob id pretium seuti variaretur, sed tantum ob eventum majoris vel minoris indigentiae pecuniae, vel ejusdem copiae vel inopiae. Tertia autem conditio servaretur, si non ipsi mercatores,

¹ Ms. II. *illae*.

² Ms. II. *et*.

de quorum interesse agitur, taxare quantum solvendum esset Januae pro scuto marchae e Besansone remisso, sed alii incorrupti et periti mercatores staturerent iudices, qui nullum in ea re haberent interesse.

Si hac via vel simili corrigeretur hoc cambium, manifestum est, quod liceret. Sicut etiam nunc in aliquo casu particulari licere potest; utpote si mercator paratus esset suis pecuniis negotiari, et probabiliter speraret inde tantum lucri, quantum ex cambio solet evenire, licite, imo meritorie, posset roganti ob ejus commodum et amorem suam pecuniam dare, accipiens inde lucrum, quod cambia reddent; quod quidem talis accipit, non ob tempus, sed ob servitium vendibile et interesse.

Seclusis autem similibus casibus, ut communiter fit cambium, hoc nec licet nec expedit. Ideo consulendum, ut omnino homines ab eo abstineant. Quod si obtineri nequit, saltem suadendum, ut non se totos huic negotio dedant, sed tantum eam partem pecuniae in illo occupent, quae serviat mercaturae, et tunc etiam curent, quantum poterunt, servare conditiones dictas, intendendo realem commutationem, et non habendo oculum ad tempus, sed ad servitium et interesse, pro quo etiam mite pretium accipiant, et non fraude vel violentia extortum.

Caput XXIII. Rationes contra cambium Besansonis correctum solvantur.

70. Ubi autem cambium Besansonis ita justificatum esset, ut nuper dictum est, non militarent in illud argumenta, quae aliqui objiciunt, sicut nec militat in cambium reale.

Horum igitur primum sumitur ex cap. Ejiciens dist. 88.,¹ ubi prohibetur lucrum ex pecunia, in quo etiam cambia videntur prohiberi, quia ex pecunia lucrantur. Respondetur in praedicto capite non simpliciter et absolute prohiberi lucrum ex pecunia; nam etiam mercatores ex pecuniis lucrantur. Prohibetur autem lucrum ex mutuata pe-

¹ C. Ejiciens 11. Dist. 88., Palea.

cunia. Et ideo non prohibentur justa cambia, quia non ob mutuum lucrantur, sed ob interesse vel servitium. — Secundum est: Finis hujusmodi cambiorum est lucrum; ergo illicita sunt, quum non videatur licere in lucro sistere. Respondemus, tunc esse illicitum lucrum pro fine habere, quando in eo sistitur, ita ut alio non referatur. Ideo qui juste exercet hujusmodi cambia, ordinat lucrum ad alendum se et suos et pauperes, et ad reipublicam juvandam. — Tertium argumentum: Proprius usus pecuniae est servire commutationi; ergo abusus ejus est et peccatum, velle illa absque mercium commutatione lucrari. Respondemus, primarium finem et usum pecuniae esse servire commutationi mercium. Ultra hunc habet secundarium, nempe lucrum ex commutatione ejus cum alia pecunia. Nec est peccatum ea uti in hunc secundarium finem. Nam quamvis finis primarius calcei sit tegere pedem, potest quis eo uti, eum vendendo, ut lucretur; sicut etiam finis proprius pilei est tegere caput, tamen absque peccato potest quis in eo ferre fructus. — Quartum argumentum est: Cambia hujusmodi prodeunt ex cupiditate; ergo illicita sunt, quum mala arbor non faciat bonos fructus. Respondemus, fortassis prima justa cambia non fuisse orta ex cupiditate, sed ex ordinato desiderio se et alios juvandi; quamvis etiam concedatur ex cupiditate ortum habuisse, non protinus sequitur, quod nunc ex cupiditate ab omnibus exercentur; quia potest esse, quod inventor alienus artis ex cupiditate ad eam moveatur, ubi sequentes ejus imitatores ordinate ea utantur, non ad explendam cupiditatem, sed ad necessaria vitae comparanda et ad publicum bonum promovendum; et ita potest evenire in camporia arte.

Quintum argumentum est: Talia cambia valde nocent reipublicae, ut experientia monstrat, quod non evenit nisi ob eorum injustitiam; ideo injusta sunt. Respondemus, justa cambia non nocere, sed prodesse reipublicae, sicut aliae honestae artes ei prosunt. Quae vero nocent, sunt illa, quae injusta sunt, quale non esset cambium Besansonis si, sicut dictum est, corrigeretur. — Sextum argumen-

tum est: In hoc cambio lucrum dantis pecunias in numerato est certum, ergo injustum est, quia gravatur ille, qui eas accipit. Respondemus, quod quamvis lucrum sit certum, nulla committitur injustitia, quia etiam est certum servitium, quod exhibet campsor. Ideo certo lucro debet compensari: Quod clare videmus in cambio reali, sive minuto, sive de loco ad locum, quia campsores in talibus semper fere lucrantur; et merito, quia semper serviunt, et ideo non debent suis stipendiis militare.

71. Septimum argumentum est: Quia, ut ex cap. In civitate¹ et cap. Naviganti De usuris² colligitur, usura est, quum quis dat pecunias et aliquid certo³ plus, quam dedit, accipit post aliquod tempus; sicut non est usura, quando id, quod post recipitur, non est certo plus, quam quod fuit datum, sed quandoque plus, quandoque minus, quandoque forte aequale. Sed in cambio Besansonis sic etiam justificato campsor certo plus accipit Besansone, quam dedit Januae. Igitur usuram committit et injustitiam. Respondemus, decipi ita argumentantes in hoc, quod solum comparant pecunias datas pecuniis acceptis. Sic enim comparando procul dubio receptae sunt plures; sed non ob id committitur usura vel injustitia, quia campsor non solum censendus est dare suas pecunias, sed etiam suum vendibile obsequium et servitium ac interesse, si quod occurrit. Qui autem accipit pecunias, quamvis plures, quam accipit, reddat, pensandum tamen, quod accepit Januae et reddit Besansone; minus autem valent mercatori Januae degenti pecuniae Besansone existentes, quam aliquando pauciores existentes Januae, sicut etiam minus valet Januae merx Venetiis existens, quam eadem existens Januae; quia expensis opus est, ut absens Januam feratur. Quae omnia, si considerentur, inveniuntur aequalitas, et nulla injustitia. Nam in altera, ut ita dicamus, bilance ponenda est pecunia, quae datur Januae, et valor vendibilis servitii et interesse; in altera vero pecuniae absentes, quae solvuntur

¹ C. In civitate 6 (V. 19).

² C. Naviganti 19. (ibid.).

³ Certo deest in ms. II.

Besansone; et invenitur tunc aequalitas. Nam si quid differentiae reperietur, subintelligitur tunc occulta donatio ejus, qui in aliquo non malitiose gravatur, sicut etiam fit in emptione vel venditione bona fide facta. Nam qui in aliquo minus habet, censetur alteri id minus donare¹. Haec autem vera esse manifestat reale cambium, quod secundum omnes habetur justum, et tamen in illo camporis recipit plus pecuniae, quam dat; juste tamen, quia cum sua pecunia dat etiam suum servitium et interesse, quae illa pecunia compensantur, quam accipit ultra eam, quam dedit.

Et haec, quae hactenus dicta sunt, sufficiant ad explicandum, quid de cambio Besansonis mihi videatur. Quae omnia veritati libenter submitto.

Caput XXIV. Reliqua genera cambiorum dubia.

72. Ex his, quae dicta sunt de cambio Besansonis, facile erit conjicere responsionem ad alios casus vel modos cambiorum, de quibus pariter doctores dubitant, an sint liciti necne. Quos hic subjiciemus.

Primus ergo modus est cambium Lugduni vel Besansonis, satis jam discussus; ideo non est, quod de eo amplius dicamus. — Secundus modus est: Quispiam dat Florentiae 100 aureos Florentinos, ut recipiat Venetiis 100 Venetos, qui ibi plus valent. Qui modus justus esset, si excessus ille valoris non esset ultra justum pretium obsequii vel interesse, quod praestat vel incurrit, qui dedit Florentiae pecuniam, et si talis non habet oculum ad tempus vel expectationem, sed ad dictum servitium vel interesse. Si autem excessus valoris pecuniarum Venetiis receptorum est ultra pretium justum servitii, et ultra quam exigit interesse, vel si, qui dat pecuniam Florentiae, respicit ad tempus et expectationem, usura committitur vel injustitia. Denique hic modus simillimus est cambio Besansonis. Ut enim ibi pro moneta data Januae recipitur Besansone scutum marchae plus valens, ita hic pro aureis datis Florentiae recipiuntur Venetiis totidem plus valentes. Ideo licet hic

¹ Ms. I. donari.

modus, si corrigatur, ut ille Besansonis; in quo, sicut in illo, iudex justii pretii debet esse peritus et justus mercator.

Tertius modus est: Dat quispiam Florentiae 10 libras grossorum sive, quod idem est, 100 aureos, ut intra mensem sibi reddantur Venetiis eo pretio, quo current Venetiis post 10 dies a facto Florentiae contractu. Pretium autem, quod currit Venetiis dicto decimo die post contractum, communiter solet esse majus, quam id, quod currit Florentiae, quia communiter plus valent 10 librae grossorum Venetiis, quam Florentiae. Renovatur autem praedictus contractus quovis mense. Hic etiam modus fere non differt a praecedenti. Ideo etiam est licitus, si excessus valoris est justum pretium laboris et interesse, et non respicitur ad tempus; secus si sit injustum pretium, vel ad tempus respiciatur; nam tunc est injustus.

73. Quartus modus est: Dat quis Mediolani 100 florenos in auro vel argento Florentiae reddendos, ubi plus valent. Qui modus justus est vel injustus, ut praecedentes. Esset autem usurarius, si etiam Mediolani deberent praedicti floreni solvi eo pretio, quo tunc valent in cambiis Florentiae; quia hoc non esset cambium, sed mutuum, in quo ultra sortem acciperetur; si tamen ille, qui dedit florenos Mediolani, eos sine expensis delaturus erat Florentiam, licite Mediolani reciperet quantum valent Florentiae ob interesse lucri cessantis. Quintus modus: Dat quispiam Januae 100 aureos reddendos Londrae vel Brugis, ita ut pro quovis aureo reddantur 52 grossi, quum tamen in iisdem locis aureus valeat tantum 50 grossos. Hic modus similis est tribus prioribus, et ideo ut illi judicandus.

Sextus modus: Dat quis Januae 60 et 5 aureos, solvens pro quovis aureo 28 grossos, ut reddatur sibi Lugduni marca auri, ibi valens 60 et 5 scuta, quorum quodvis valet 30 grossos. Sic enim mercator solet facere, ut si, ubi dat pecuniam, ducatum valet plures grossos, quam ubi recipit, exigat tunc tot grossos, quot dedit in ducatis solvendis; si autem, ubi dat ducatum, valet pauciores grossos, quam ubi recipit, tunc exigit solutionem in ducatis, prout ibi valent, ubi, ut diximus, pauciores valent grossos, quam